

TBMM Hükümeti dönemi

1920

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sureti teşekkülü hakkında heyeti umumiye kararı
2. Kuvvei icraiye teşkiline dair heyeti umumiye kararı
3. Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun
4. Nisabı Müzakere Kanunu
5. İcra Vekilleri Kanununun İkinci Maddesini Muaddil Kanun
6. Teşkilâtı Esasiye Kanunu
7. İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun
8. Osmanlı İmparatorluğunun inkiraz bulup Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti teşekkül ettiğine dair heyeti umumiye kararı
9. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin hukuku hakimiyet ve hükümrani- nin mümessili hakikisi olduğuna dair heyeti umumiye kararı
10. Heyeti Vekile Reisinin vazife ve mesuliyetleri hakkında heyeti umumiye kararı
11. Tahlif sureti hakkında heyeti umumiye kararı

1

TBMM'nin sureti teşekkülü hakkında heyeti umumiye kararı¹

Karar No: 1

23.4.1336 (1920)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu kerre intihap edilen âzalarla İstanbul Meclisi Mebusanından iltihak eden âzalardan müteşekkil bulunmasına karar verildi.

2

Kuvvei icraiye teşkiline dair heyeti umumiye kararı²

Karar No: 5

25.4.1336 (1920)

Kuvvei icraiye teşkiline karar verildi.

¹ 3. Tertip *Düster*, Cilt: 1, s. 1.

² 3. Tertip *Düster*, Cilt 1, S. 2.

TBMM İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun³

2.5.1336 (1920)

Kanun No: 3

Madde 1 —Şerîye ve Evkaf, Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaîye İktisat (Ticaret, Sanayi, Ziraat, Orman ve Maadın) Maarif, Adliye ve Mezahip, Maliye ve Rûsumat ve Defferi Hakanî Nafia, Dâhiliye (Emniyeti Umumiye, Posta ve telgraf), Müdafaai Millîye, Hariciye ve Erkanı Harbiyei Umumiye İşlerini görmek üzere Büyük Millet Meclisinin on bir zattan mürekkep bir İcra Vekilleri Heyeti vardır.

Madde 2 —İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisinin ekseriyeti mutlakası ile aralarından İntihap olunur.

Madde 3 —Her vekil deruhte ettiği umurun ifasında mensup olduğu encümenin reyî istişaresini alabilir.

Madde 4 —İcra Vekilleri arasında çıkacak ihtilâfı Büyük Millet Meclisi halleder.

³ Tertip Düstur, Cilt: 1, s. 6.
Ceridei Resmîye, 1-7 şubat 1337.

Nisabı Müzakere Kanunu⁴

5.9.1336 (1920)

Kanun No: 18

Madde 1 —Büyük Millet Meclisi, Hilafet ve Saltanatın, Vatan ve Milletın istihlas ve istiklalinden ibaret olan gayesinin husulüne kadar şeraiti atıye dairesinde müstemirren inikat eder.

Madde 2 —Her lıvanın Büyük Millet Meclisinde mevcut miktarı azası intıhap kanununun tayin eylediği miktardan aşığı tenezzül etmedikçe vuku bulacak münhalata yeni aza intıhap edilmez.

Madde 3 —Büyük Millet Meclisi azasından senede iki ay bilâ mazeret ve bilâ fasıla Meclise devam etmeyenler Heyeti Umumiye kararı ile müstafi addolunurlar.

Madde 4 —Büyük Millet Meclisi azalığıle memuriyet bir zat uhtesinde içtima edemez. Ancak Heyeti Vekile azalığı ve Büyük Millet Meclisinin inzıمامı reyile sefirlik, ordu ve kolordu kumandanlığı memuriyetlerinin Meclis azalığıle cemi caizdir.

Madde 5 —Her daireyi intıhabıyeden beş aza intıhabı itibarıyle Heyeti mecmuasının bir fazlası nisabı müzakeredir.

Madde 6 —Büyük Millet Meclisi azasına dört ay için bin iki yüz elli lira tahsisat ve dört ayın hitamından devrei içtimaiye nihayetına kadar Meclise devam edenlere şehri yüzer lira tazminat verilir.

⁴ 3. Tertip Düstur, Cilt: 1, s. 57.

Ceridei Resmıye, 1-21 şubat 1337.

Madde 7 —Büyük Millet Meclisi azasına senede bir defaya mahsus olmak üzere dört bin kuruş üzerinden azimet ve avdet harcırahı ita olunur.

Madde 8 —İstanbul Meclisi Mebusanından Büyük Millet Meclisine iltihak eden azaya tarihi iltihakından itibaren şehrî yüzer lira tazminat verilir.

5

İcra Vekilleri Kanununun İkinci Maddesini Muaddil Kanun⁵

4.11.1336 (1920)

Kanun No: 47

Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin sureti intihabına dair kanunun ikinci maddesi berveçhi attı tadil edilmiştir:

Madde 2 —İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisi Reisinin Meclis azalarından göstereceği namzetler meyanından ekseriyeti mutlaka ile intihap olunur.

⁵ 3. Tertip *Düstur*, Cilt: 1, s. 123.
Ceridel Resmîye, 8-28 márt 1337.

Teşkilatı Esasiye Kanunu⁶

20.1.1337 (1921)

Kanun No: 85

Madde 1 —Hakimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir.

Madde 2 —İcra kudreti ve teşri salahiyeti milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

Madde 3 —Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti “Büyük Millet Meclisi Hükümeti” ünvanını taşır.

Madde 4 —Büyük Millet Meclisi vilayetler halkınca müntehap azadan mürekkeptir.

Madde 5 —Büyük Millet Meclisinin intihabı iki senede bir kere icra olunur. İntihap olunan azanın azalık müddeti iki seneden ibaret olup fakat tekrar intihap olunmak caizdir. Sabık Heyet lâhik heyetin içtimaini kadar vazifeye devam eder. Yeni intihabat icrasına imkân görülmediği takdirde içtima devresinin yalnız bir sene temdidî caizdir. Büyük Millet Meclisi azasının herbiri kendini intihap eden vilayetin ayrıca vekili olmayıp umum milletin vekilidir.

Madde 6 —Büyük Millet Meclisinin heyetü umumiyesi teşrinisani iptidasında davetsiz içtima eder.

⁶3. Tertip Dâstur, Cilt: 1, s. 196.

Ceridei Resmîye, 1-7 şubat 1337

Madde 7 —Ahkâmı şer'iyenin tenfizi, umum kavaninin vazı, tadili, feshi, ve muahede ve sulh akti ve vatan müdafaası ilânı gibi hukuku esasiye Büyük Millet Meclisine aittir. Kavanin ve nizamât tanziminde muamelatı nasa erfak ve ihtiyacı zamana evfak ahkâmı fıkhiye ve hukukiye ile adap ve muamelat esas ittihaz kılınır. Heyeti Vekilinin vazife ve mesuliyeti kanunu mahsus ile tayin edilir.

Madde 8 —Büyük Millet Meclisi, hükümetinin inkısam eylediği devalri kanunu mahsus mucibince intihap kerdesi olan vekiller vasıtası ile idare eder. Meclis icral hususat için vekillere veçhe tayin ve ledelhace bunları tebdil eyler.

Madde 9 —Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından intihap olunan reis bir intihap devresi zarfında Büyük Millet Meclisi Reisi'dir. Bu sıfatla Meclis namına imza vazına ve Heyeti Vekile muqarreratını tasdika salahiyettardır. İcra Vekilleri heyeti içlerinden birini kendilerine reis intihap ederler. Ancak Büyük Millet Meclisi Reisi ve vekiller heyetinin de reisi tabiisidir.

İdare

Madde 10 —Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktai nazarından vilayetlere, vilayetler kazalara münkasem olup kazalar da nahiyelerden terekkül eder.

Vilâyat

Madde 11 —Vilâyet mahalli umurda manevi şahsiyeti ve muhtariyeti haizdir. Harici ve dahili siyaset, şer'i, adli ve askerî umur, beynelmilel iktisadî münasebat ve hükümetin umumi tekâlifi ile menafii birden ziyade vilâyata şâmil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vaz edilecek kavanin mucibince Evkaf, Medaris, Maarif, Sıhhiye, İktisat, Ziraat, Nafia ve Muaveneti içtimaiye işlerinin tanzim ve idaresi vilâyet şûralarının salâhiyeti dahilindedir.

Madde 12 —Vilâyet Şûraları vilâyetler halkınca müntehap azadan mürekkeptir. Vilâyet Şûralarının içtima devresi iki senedir. İçtima müddeti senede iki aydır.

Madde 13 —Vilâyet Şûrası, azası meyanında icra amiri olacak bir reis ile muhtelif şuaabatı idareye memur azadan teşekkül etmek üzere bir idare heyeti intihab eder. İcra salâhiyeti daimi olan bu heyete aittir.

Madde 14 —Vilâyette Büyük Millet Meclisinin vekili ve mümessili olmak üzere vali bulunur. Vali, Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından tayin olunup vazifesi devletin umumi ve müşterek vazafini rüyet etmektir. Vali yalnız devletin umumi vazafile mahalli vazaf arasında tearuz vukuunda müdahale eder.

Kaza

Madde 15 —Kaza yalnız idari ve inzibati cüzü olup manevi şahsiyeti haiz değildir. İdaresi Büyük Millet Meclisi hükûmeti tarafından mansup ve valinin emri altında bir kaymakama mevdudur.

Nahiye

Madde 16 —Nahiye hususi hayatında muhtariyeti haiz bir manevi şahsiyettir.

Madde 17 —Nahiyenin bir şûrası, bir idare heyeti ve bir de müdürü vardır.

Madde 18 —Nahiye şûrası, nahiye halkınca doğrudan doğruya müntehap azadan terekküp eder.

Madde 19 —İdare heyeti ve nahiye müdürü, nahiye şûrası tarafından intihap olunur.

Madde 20 —Nahiye şûrası ve idare heyeti kazai, iktisadi ve mali salahiyeti haiz olup bunların derecatı kavanini mahsusa ile tayin olunur.

Madde 21 —Nahiye bir veya bir kaç köyden mürekkep olduğu gibi bir kasaba da bir nahiyedir.

Umumi Müfettişlik

Madde 22 —Vilâyetler iktisadi ve içtimaî münasebetleri itibariyle birleştirilerek umumi müfettişlik kıtaları vücuda getirilir.

Madde 23 —Umumi müfettişlik mıntakalarının umumi surette asayişinin temini ve umum devair muamelatının teftişi, umumi müfettişlik mıntakasındaki vilâyetlerin müş-terek işlerinde ahengin fanzimi vazifesi Umumi müfettişlere mevdudur. Umumi müfettişler Devletin umumi vazaifile mahalli idarelere ait vazaif ve mukarreratı daimi surette murakabe ederler.

Madde Münferide

İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meri olur. Ancak eliyevm münakit Büyük Millet Meclisi 5 eylül 1336 tarihli nisabı müzakere kanununun birinci maddesinde gösterildiği üzere gayesinin husulüne kadar müstemirren müçtemi bulunacağı cihetle İşbu Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki 4 üncü, 5 inci, 6 ncı maddeler gayenin husulüne eliyevm mevcut Büyük Millet Meclisi adedi mürettebinin sülûsanı ekseriyetle karar verildiği takdirde ancak yeni intihabdan itibaren meriyül icra olacaktır.

İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun⁷

Kanun No. 244

8.7.1338 (1922)

Madde 1 —İcra vekilleri reisi ile İcra vekilleri Büyük Millet Meclisi tarafından reyî hafî ve ekseriyeti mutlaka ile azayı Meclis meyanından ayrı ayrı intihap olunurlar.

Madde 2 —İcra vekilleri Reisi İcra Vekilleri Meyanından intihap olunduğu takdirde haiz olduğu vekaleti dahi Meclis kararı ile muhafaza etmesi caizdir.

Madde 3 —İcra Vekillerinden birinin vekaleti umurunu ifaya mani bir sebeple vazifesi başından infikakı icap ettiği takdirde avdetine kadar yerine Büyük Millet Meclisince bir vekili muvakkat intihap olunur. İşbu vekili muvakkat dahi vekilin vazife ve salâhiyetini haiz ve vekil misillü mesuldür. Emri intihap vekil intihabı usulüne tevfikân İcra kılınır. Ancak vekilin vekaletine müteferri bir vazifeden dolayı ve herhangi bir mazeretle vazifesi başından muvakkaten infikakı takdirinde Meclisçe yerine bir vekil vekili intihap olunmayıp İcra vekillerinden biri İcra Vekilleri Heyetince tevkil olunur.

Madde 4 —İşbu kanuna mugayir olan ahkam mülğadır.

Madde 5 —İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meryülicradır.

Madde 6 —İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından İcra olunur.

⁷ 3. Tertip *Düstur*, Cilt: 3, s. 99.

Osmanlı İmparatorluğunun
inkıraz bulup, TBMM Hükümeti teşekkül
ettiğine dair heyeti umumiye kararı⁸

30.10.1338 (1922)

Karar no: 307

Osmanlı İmparatorluğunun münkariz olduğuna ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti teşekkül ettiğine ve yeni Türkiye Hükümetinin Osmanlı İmparatorluğu yerine kaim olup onun hududu milli dahilinde yeni varisi olduğuna ve Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile hukuku hükümrani milletin nefesine verildiğinden İstanbul'daki padişahlığın madum ve tarihe müntakil bulunduğu ve İstanbul'da meşru bir hükümet mevcut olmayıp İstanbul ve civarının Büyük Millet Meclisine ait ve binaenaleyh oraların umuru idaresinin de Büyük Millet Meclisi memurlarına tevdi edilmesine ve Türk Hükümetinin hakkı meşru olan makamı hilâfeti esir bulunduğu ecnebilerin elinden kurtaracağına karar verildi.

⁸ 3. Tertip *Dâstur*, Cilt: 3, s. 149.

TBMM'nin hukuku hakimiyet
ve hükümrâninin mümessilî
hakikisi olduğuna dair
heyeti umumiye kararı⁹

1-2.11.1338 (1922)

Karar No: 308

Bir kaç asırdır saray ve Babı âlinin cehalet ve sefahati yüzünden Devlet azim felâketler içinde müthiş bir surette çalkalandıktan sonra nihayet tarihe intikal etmiş bulunduğu bir anda Osmanlı İmparatorluğunun müessis ve sahibi hakikisi olan Türk milleti Anadolu'da hem harici düşmanlarına karşı kıyam etmiş, hem de o düşmanlarla birleşip Millet aleyhine harekete gelmiş olan saray ve Babı âli aleyhine mücahedeye atılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti ve ordularını bîteşkil harici düşmanlar saray ve Babı âli ile fillen ve müsellehan ve malum müşkilâtı şedide ve mahrumiyeti elime içinde cidale girişmiş, bu günkü halas gününe vasil olmuştur.

Türk milleti saray ve Babı âlinin hiyanetini gördüğü zaman Teşkilatı Esasiye kanunu isdar ederek onun birinci maddesi ile Hakimiyeti Padişah'tan alıp bizzat Millete ve ikinci maddesi ile İcrai ve Teşriî kuvvetleri onun yedi kudretine vermiştir. Yedinci madde ile de harp ilânı, Sulh akdi gibi bütûn hukuku hükümrânîyi Millet'in nefsinde cem eylemiştir.

Binaenaleyh; o zamandan beri eski Osmanlı İmparatorluğu tarihe intikal edip yerine yeni ve Milli bir Türkiye Devleti yine o zamandan beri padişahlık merfu olup yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi kaim olmuştur. Yani bu gün İstanbul'da bulunan heyet mevcudiyetini usulen himaye edecek hiç bir meşru ve gayri ecnebi kuvvete ve muzahareti Milliyeye malik olmayıp bir zillî zail halindedir. Millet şahsi hükümrânîlik

⁹ 3. Tertip Düstur, Cilt: 3, s. 152

ve saray halkı ve etrafının sefahati esası üzerine müesses bir saltanat yerine asil halk külesinin ve köylünün hukukunu himaye ve saadetini tekeffül eden bir halk Hükümeti idaresi tesis ve vaz etmiştir.

Hal böyle iken İstanbul'da düşmanlarla teşriki mesai etmiş olanların elan hukuku hilafet ve saltanat ve hukuku hanedandan bahseylemelerini görmekte müstrağrakı hayret bulunuyoruz. Tefik Paşanın telgrafı kadar garip ve acip ve hilafı mavakka bir vesika tarihte nadir görülmüştür. Binaenaleyh Türkiye Büyük Millet Meclisi berveçti ati mevaddı meşrû ilana karar vermiştir:

1. Teşkilâtı Esasiye kanunu ile Türkiye halkı, hukuku hakimiyet ve hükümrancesini mümessili hakikisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesinde gayri kabili terk ve tecezzi ve ferağ olmak üzere temsile ve bilfiil istimale ve İrade-i Milliyeye istinat etmeyen hiç bir kuvvet ve heyeti tanımamağa karar verdiği cihetle Misaki Milli hudutları dahilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinden başka şekli hükümeti tanımaz. Binaenaleyh Türkiye Halkı Hakimiyeti şahsiyeye müstenit olan İstanbul'daki şekli hükümeti 16 Mart 1336 (1920) dan ittibaren ve edebiyen tarihe müntakil addeylemiştir.

2. Hilâfet; hanedanı âli Osman'a ait olup Halifelîge Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bu hanedanın ilmen ve ahlâken erşet ve eslah olanı intihap olunur.

Türkiye Devleti makamı hilafetin istinatgahıdır.

10

Heyeti vekile reisinin vazife ve
mes'uliyetleri hakkında heyeti
umumiye kararı¹⁰

14.4.1339 (1923)

Karar No: 384

Heyeti Vekile Reisinin İcra Vekilleri Heyetile Büyük Millet Meclisi arasında vasıta ve Vekillerin mercii istişarisi olduğu vezaifi müşterekeden Reisin Vekillerle beraber mes'ul bulunduğu kabul edilmiştir.

11

Tahlif sureti hakkında
heyeti umumiye kararı¹¹

11.8.1339 (1923)

Karar No: 1

İkinci devrenin birinci içtimasında Ertuğrul Mebusu, Dr. Fikret Bey tarafından sureti tahlif hakkında mûta ve 11 Ağustos 1339 tarihli tahrir bilkırae cereyan eden müzakerat neticesinde: (Vatan ve milletin selâmet ve saadetinden başka bir gaye takip etmiyeceğime ve milletin bilâ kayıt ve şart hâkimiyeti esasına sadık kalacağıma ... vallahi) suretinde icrayı tahlif karargir oldu.

¹⁰ 3. Tertip *Düstur*, Cilt: 4, s. 75.

¹¹ 3. Tertip *Düstur*, Cilt: 5, s. 3.